

Research Article/Araştırma Makalesi

Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi¹

Turkey's Experience In Debt Welfare Within The Capitalist System

Feyza KAYA², Kerem GÖKTEN³

Öz

Kapitalizm, gelir dağılımında adaletsizliğe yol açan bir sistemdir. Çeşitli reformlar yapılsa da gelir dağılımında adalet sağlanamamıştır. Üretimi artırma ve iyileştirme sürecinde tarihsel ilerlemeyi temsil eden kapitalizm sıra bölüşüme geldiğinde işleyiş yasaları gereği aynı başarıyı ve motivasyonu gösterememektedir. Tarihsel süreç içerisinde kapitalizm emek kıtlığı sorunuyla karşı karşıya kalmış, bu sorunu aşma yolundaki girişimleri bu kez eksik tüketim engeline takılmıştır. Kapitalizm, ciddi darboğazlar yaşasa da ekonomik birimlerin sürekli tüketimini uyararak ayakta kalabilmiştir. Bireylerin sürekli tüketime yönelmesi borçlanma kavramının önemini arttırmıştır. Borçlanma, genellikle finansal piyasalar üzerinden gerçekleşir. Bu piyasada fon arz eden ekonomik birimlerden fon talep edenlere doğru parasal akış sağlanır. Böylece fon fazlası olan ekonomik birimler faiz geliri elde ederken fon ihtiyacı olanlar faiz gideri karşılığında tüketimini gerçekleştirebilir. Her gelir grubu için farklı nedenlerle başvurulmuş borç piyasasında tüketici kredilerinin ikameleri yer alır. Çalışmada kapitalist sistemin işleyişi içinde borçlanma sorunu ele alınacaktır. Daha sonra borç refahını türleri olarak ele alınan tüketici kredileri ikameleri Türkiye verileri ile analiz edilecektir. Böylece neoliberal kapitalizm içerisinde Türkiye'nin konumu geniş perspektiften gözler önüne serilmeye, kredi kanallarıyla elde edilen refahın işçi sınıfının gününü ve geleceğini ipotek altına aldığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Jel Kodları: F50, G51, H81

Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, Finansallaşma, Borç Refahı

¹ Bu çalışma Doç. Dr. Kerem GÖKTEN'in danışmanlığında tamamlanmış Feyza KAYA tarafından savunulan "Küresel Kapitalizm, Borç Refahı ve Türkiye Deneyimi" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² feyzahacigokmen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5197-0811

³ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, keremgokten@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1876-2412

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi. *Fiscaeconomia*, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

Abstract

Capitalism is a system that leads to injustice in income distribution. Although various reforms have been made, the system has not achieved justice in income distribution. Capitalism, which represents historical progress in increasing and improving production, cannot show the same success and motivation when it comes to distribution. In the historical process, capitalism has faced the problem of labor scarcity, and attempts to overcome this problem have been blocked by underconsumption. Although capitalism experienced serious bottlenecks, it could survive by stimulating the continuous consumption of economic units. The tendency of individuals towards continuous consumption has increased the importance of the concept of borrowing. Borrowing usually takes place through financial markets. In this market, monetary flow is provided from the economic units that supply funds to those who demand funds. Thus, economic units with surplus funds can generate interest income, while those in need of funds can consume in exchange for interest expense. There are substitutes for consumer loans in the debt market, which are applied for different reasons for each income group. In the study, the problem of borrowing in the functioning of the capitalist system will be examined. Then, consumer credit substitutions, which are considered as debt welfare types, will be analyzed with Turkey data. Thus, it will be tried to reveal the position of Turkey within neoliberal capitalism from a broad perspective, and to show that the wealth obtained by credit channels mortgages the day and future of the working class.

Jel Codes: F50, G51, H81

Keywords: Capitalism, Financialization, Debt Welfare

1. Giriş

Klasik ve neoklasik iktisat öğretileri *homoeconomicus* olarak kavramsallaştırılan bir insan modeli üzerinde yükselir. *Homoeconomicus* kavramıyla bireylerin rasyonel olduğu ve fayda maksimizasyonu peşinde koştuğu savunulur. Bunun doğal sonucu olarak kapitalist sistem bireylere fayda artışının tüketim artışı ile olabileceği düşüncesini aşlar. Maksimum fayda için zahmetten kaçarak yaşamaya başlayan *homoeconomicus*, her ekonomik birim gibi tüketerek var olabilir. Toplumun her tabakasında normal bir hâl alan sürekli tüketim durumu her gelir grubunu farklı nedenle borçlanmaya itmektedir. Söz konusu durum tüm ekonomik birimler üzerindeki borç yükünün artışına neden olur. Bu durumun bireylerin sosyal ve ekonomik davranışlarında değişime neden olduğu söylenebilir. Kapitalizmin son evresine bakıldığı zaman sermayedarların sürekli kârı, çalışan sınıfların ise sürekli tüketimi hedeflediği görülmektedir. Tüketici üzerindeki bu algı borçluluğu zorunlu kılarak bireylerin rasyonellikten uzaklaşmasına neden olur. Borçlanmanın bu şekilde normalleştirilerek süreklilik kazanması zaman zaman yoksulluğu kalıcı kılarak krizlere neden olmaktadır.

Para ve kredi kavramları borçluluğun oluşum sürecinde önemli faktörlerdir. Çünkü borçlanma finansal piyasalar üzerinden gerçekleştiği için kredi kanalları borçluluğun bir türü olarak ele alınır. Finansal piyasalarda fon arz edenlerden fon talep edenlere doğru parasal akış gerçekleşerek borçlanma oluşur. Bu noktada Karl Marx, paranın ilk sahibinin (fon arz edenlerin) finansal piyasadaki gelir elde ettiğini vurgular. Bu görüş doğrultusunda kapitalist sistemdeki sermaye birikiminin finansal piyasalar sayesinde borçlanma sürecinde de oluştuğu söylenebilir. Sermaye sahiplerinin faiz geliri elde ettiği bu durumu gelirin para biçimi olarak kavramsallaştıran Marx, aynı zamanda kapitalist sistemde çelişkilerin olduğunu vurgulamaktadır. Gittikçe normalleşen normalleştikçe çeşitlenen krediler toplumda gelir gruplarına ve sınıflara göre farklı bir şekilde ele alınmaktadır.

Kapitalizmin geldiği son noktada borç düzeninin ekonomiye yön verdiği görülmektedir. Bu doğrultuda kredinin özel olarak yaratılan bir para olduğu söylenebilir. Çalışmada kapitalist sistem ve borç refahı kavramının ilişkisini incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaçla birinci bölümde finansal piyasalar üzerinden borçlanmanın nasıl gerçekleştirildiği kapitalist sisteme dayandırılarak aktarılmıştır. Daha sonraki bölümde kapitalist sistemin dayattığı borç refahı kavramı, Türkiye'nin ekonomik verileri ile ele alınmıştır. Böylece geç kapitalistleşmiş olan Türkiye'nin borç düzenine geçişi tüm ekonomik birimleri tarafından ne derece içselleştirdiği etraflıca incelenmiştir.

2. Kapitalist Sistem'in Bölüşüm Sorunu

Kapitalist sistem üretim araçlarının kâr amacıyla işletilmesine dayanan bir ekonomik sistemi tanımlamak için kullanılır. Kapitalist sistem ile neoklasik iktisat teorisinin varsayımları uyumludur. Neoklasik teori üretici ve tüketicinin maksimum fayda güdüsüyle hareket ettiğini savunur. Bireylerin maksimum fayda elde etmesi ile kar maksimizasyonu hedefleyen üreticilerin üretim faaliyeti arasında bir bağlantı söz konusudur. Bu süreçte üretim faktörlerinin yarattığı değer artışının nasıl bölüşüleceği yüzyıllardır aşılamayan bir sorundur. Toplumsal sınıflar güçleri nispetinde oluşan çıktıdan az ya da çok pay alırlar. Fakat bu noktada

bölüşüm sorunu oluşur. Bölüşüm sorunu nedeniyle tutarlı ve evrensel bir kabule ne yazık ki varılamamıştır (Öztürk, 2010: 1).

Karl Marx, ürünlerin satılmak için üretildiği kapitalist sistemde malın değeri üzerinden analiz yapılması gerektiğini savunur (Wicksell, 1977: 28). Meta ve para kavramları arasındaki ilişki böylece oluşmuş ve Marx, zenginliği metaların birikimi ile ölçülemeye başlamıştır. Diğer yandan Marx, maddi olan her şeyi yararlı bularak bir kullanım değeri olduğunu savunur. Metaların kullanım değerleri metaların ticari bilgisinin malzemesini oluşturur. Ayrıca her türlü servetin özüdür. Bir ticari faaliyet sırasında iki mal veya hizmetin takas edilme oranını ise değişim değeri ile açıklamıştır. Ona göre ürün kullanım ve değişim değeri dışında değerlendirilirse maddi karşılığı kalmaz. Çünkü bu durumda ürün insanın soyut emeği üzerinden ölçülür ve yararlı bir şey olmaktan çıkar (Marks, 1986: 45-48; Wicksell, 1977: 16). Diğer yandan Marx, malın değerini çalışma saatiyle açıklayarak işçi sınıfının üzerindeki baskıya dikkat çekmiştir. Marx ürünün değerini değişmez sermaye(s) + değişir sermaye(ü) + artı değer(a) toplamıyla ifade etmektedir. Bu denklemlerle daha fazla mal üretimi için çalışma saatlerinin uzadığını artı değer kavramıyla vurgular (Koyuncu, 2020: 23-26). Kapitalist sistemin daha fazla üretim ile kök salmaya devam etmesi küreselleşmenin de nedenlerinden biri olmuştur. Böylece kapitalist sistem ile oluşan tüketim çılgınlığı küresel bir hâle bürünür. Bu durum Eric Hobsbawm'ın aşırılık çağı olarak ele aldığı dönemi resmen başlatır (Duman, 2011: 696; Hobsbawm, 1996).

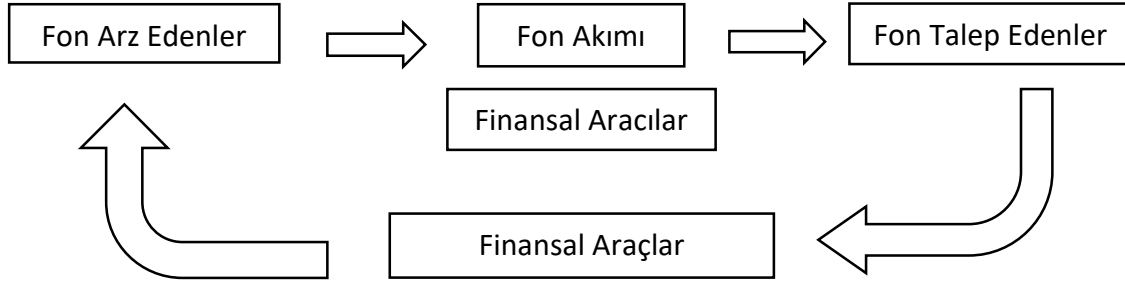
Paranın negatif yanlarını maskeleyen kapitalist sistem sayesinde para, metaları yaratan bir değer olmuştur. Toplumun maddi ve manevi tüm değerleri para üzerinden belirlenmeye başlanmıştır (Zelizer, 1989: 346; Soederberg, 2016: 52). Böylece modern toplum olarak ifade edilen toplum para toplumu olarak da ele alınmaya başlanır. Çünkü karşılıklı bağımlılık artmış ve bireyler birbirine para üzerinden bağlanmıştır (Simmel, 2004: 298). Para toplumu olarak ifade edilen toplumda bireyler yaşamlarını idame ettirebilmek için emeklerini satmak zorundadır. Güç asimetrisinin açık olduğu bu toplum yapısında özgürlüğün var olduğunun savunulması da bir çelişki örneğidir. Finansal piyasaların belkemiğini de tıpkı para toplumundaki gibi eşitlik ve özgürlük kavramları oluşturmaktadır. Bu kavramlar finansal piyasaların önemli ağırlık kazandığı neoliberal sistemin sorunlarına zemin hazırlar. Kapitalist sistemde kriz ve yoksulluk olgularının borçlanma üzerinden çözümlenmeye çalışılması nedeniyle çalışmada en önemli sorun olarak borçlanma ele alınmaktadır (Soederberg, 2016: 54-57). Borçlanma sorunu da finansallaşma ile gerçekleştiği için bu iki kavramı birlikte ele almak gerekir.

3. Finansal Piyasalar ve Borçlanma

Para, kapitalist sistemde değer biriktirme aracı olarak bilinmektedir. Sistem değer biriktirirken paranın negatif yönlerini maskelemiştir. Böylece toplumsal gücün somut ifadesi hâline gelerek sosyal ve ekonomik hayat içerisinde yerini alan para, borç kavramının doğmasına önyak olmuştur. Bireylerin gelecekteki gelirini bugün kullanması olarak özetlenebilecek borçlanma süreci, finansal piyasalar sayesinde gerçekleşmektedir (Zelizer, 1989: 346; Soederberg, 2016: 52-56). Finansal piyasalar, finansal aktarım mekanizması ile çalışmaktadır. Bu sistem Şekil 1'de görüldüğü gibi piyasada fon arz edenlerden fon talep edenlere parasal aktarımın

gerçekleşmesiyle açıklanabilir. Piyasada fon arz edenler tasarrufları üzerinden faiz geliri elde ederken çeşitli nedenlerle fon talep edenler faiz gideri karşılığında fon ihtiyacını karşılayabilmektedir. Borçla çalışan bu sistem sayesinde ekonomik birimlerin kendi içlerinde sıkışması engellenmiş olur (Mishkin & Serletis, 2011: 18-19).

Şekil 1: Finansal Aktarım Mekanizması

Kaynak: Mishkin & Serletis, 2011: 18.

Finansallaşma sürecini hızlandıran bu işleyiş sayesinde bankacılık sistemi bireylerin hayatlarını doğrudan etkilemeye başlar (Palley, 2007: 2). Uluslararası ve ulusal ekonomide ekonomik karar vericilerin piyasaya doğrudan müdahale edebilmesini sağlayan finansallaşma süreci IMF'nin de tercih ettiği bir yöntem olmuştur (Epstein, 2002: 3). Finansallaşmanın doğal uzantısı kredi kavramı, bir anlamda sermaye birikimindeki gerilmeleri düzenlemek için oluşmuştur. Kapitalist sistemde sermayenin birikimi, paranın önce metaya sonra kâra dönüşmesiyle oluşmaktadır. Marx bu döngüdeki çelişkileri ele almıştır. Çelişkilerin başında döngünün sürekliliği için ilave emeğin gerekliliği vardır. Emeğinin değerinin altında çalışmaya razı grubu ilave emek ya da artık nüfus olarak ele alan Marx, bu grubun sermayedarların sömürüsüne mahkûm olduğunu vurgular (Marx, 2005; akt. Soederberg, 2016). Çünkü sermayedarlar, artık nüfus sayesinde az maliyetle piyasanın tüketim kanallarını besleyerek maksimum kâra ulaşabilirler. Nüfusun bu kesiminin para ve boş zaman bakımından sömürüye uğraması tüketime dâhil olamamalarına neden olur. Bu noktada Marx, kapitalist sistemin sürekli tüketimle var olabildiğini göz önüne alarak bu durumun çelişki yarattığını vurgular. Fakat sermayedarlar tek tek maksimum kârı amaçladığı için sistemde oluşacak bu tıkanıklıkla ilgilenmezler. Dolayısıyla söz konusu çelişki ücret artışından ziyade artık nüfusun kredi kanallarına dâhil edilmesiyle çözümlenmiştir. Bu sayede tüketime yönelen artık nüfus için kurtarıcı gibi gözükse de esasen kredi kanalları krizi aşmak için bir "karşıt eğilim" olarak yaratılmıştır. Sözde toplumsal eşitliği amaçlayan bu piyasada aslında sadece tüketim artışı amaçlanmıştır (Soederberg, 2016: 65-68). Yanılsama içeren bu eşitlik kavramı, artık nüfusa gelecekteki gelirini bugün kullanma imkânı yaratmıştır. Bu fırsat ile bireyler gelecekte borçlanmayı refah zannetmiş, kapitalist sistemin işleyişi açısından kritik olan "kazandıklarını harcama" misyonunu sürdürmüşlerdir.

Finansal piyasalar sayesinde Şekil 1'deki gibi bir aktarım gerçekleşerek yatırım fırsatına sahip olan kişilerden olmayan kişilere parasal akış gerçekleşmektedir. Bir önceki paragrafta ele alınan artık nüfus ve diğer borçlanan kesimler bu mekanizma sayesinde çeşitli borç türleri ile tanışarak borçlanma olanaklarından yararlanmaktadır. Bu durum gerçekleşirken finansal piyasalar aracılığıyla borçlanan kişiler ile borç verenler için ayrı faydalar bulunmaktadır. Fakat

finansal krizlerin yaşanması iki tarafta da yıkıcı etki yaratabileceği için kriz dönemlerinde finansal piyasayı destekleyen devlet politikaları bulunmaktadır. Örneğin böyle bir durumda devlet öğrenim kredilerini arttırıcı bir politikayla öğrenciler aracılığıyla piyasada tüketimi arttırabilir (Mishkin & Serletis, 2011: 19). Diğer yandan Marx'ın artık nüfus olarak ele aldığı grup, görece iyi gelire sahip bireyler gibi bir ev ya da araba almak için değil, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için finansal piyasalara başvurmaktadır. Söz konusu dar gelirli grup ele alındığında iç yakan bir tabloyla karşılaşılır. Dolayısıyla finansal piyasaların her zaman olumlu etkileriyle anılmadığına değinmek gerekir. Toplumun belli kısmında yanılıcıda olsa bir refah algısı yaratılır. Bu nedenle borç refahı kavramını çok taraflı analiz etmek gerekir.

4. Borç Refahı Kavramı ve Türkiye Deneyimi

Belirli bir vadede geri ödeme koşuluyla ekonomik birimler tarafından alınan parasal değere borçlanma denir. Bu işlem sırasında borçlanan ve borç veren ekonomik birimler için kredi unsurlarından en önemlisi güvendir. Nietzsche, Ahlakın Soykütüğü adlı kitabında ele aldığı ilk alacaklı-borçlu ilişkisini "sözünü tutabilen insanın imali" biçiminde betimlemesi bu güven unsurunun ifadesi olarak ele alınabilir (Lazzarato, 2014: 39). Güven unsurunu yasalar aracılığıyla en iyi sağlayan aracı kurum bankalardır. Bu nedenle borçlanma genellikle bankalar aracılığıyla gerçekleşir. Borçlanma sırasında değerlendirilen unsurlardan diğerleri vade, risk ve gelir unsurudur (Şenel, 2020: 811-812). Borçlanmanın finansallaşmayla beraber arttığı düşünüldüğünde varlık sahiplerinin borç düzeninden gelir elde ettiği ve dolayısıyla finansal kâr kavramının önem kazandığından söz edilebilir. Finansal kârdan, bankacılığın türevi olan gölge bankacılığının da (ipotekli konut kredisi veren kurumlar, tefeciler vb.) yararlandığı bilinir. Söz konusu finansal kâr olgusunun modern ekonomide gelişerek çeşitlendiği söylenebilir. Bu çeşitlilik finansal piyasanın büyümesiyle gerçekleşir (Mazzucato, 2019: 137-144). Diğer yandan borçlanma farklı gelir grupları için farklı nedenlerle gerçekleşir. Bu nedenle birçok borçlanma türünden söz edilebilir. Fakat borçlanma kavramı ele alınırken artık nüfusun borçlanma pastasından aldığı pay önem teşkil eder. Çünkü temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olamayan artık nüfus üzerinde finansal kâr kavramı yeni nesil sömürü biçimi olarak ele alınır (Morduch, 1994: 221; Lapavitsas, 2019: 168-169). Artık nüfusun bu şekilde sömürüye uğraması ve bunu fark etmemesi özgürlük kavramında sapmaya neden olur. Değişimle beraber özgürlük kavramı neoliberal özgürlük olarak ele alınmaya başlanır ve borcun özgürlüğü olarak bilinir (Lazzarato, 2015: 51). Borcun özgürlüğü ile beraber bireylerin, şirketlerin ve devletlerin borç sarmalı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu noktada bir bireyin geçinmek için kredi kartlarına başvurması, başka bir bireyin ise lüks tüketimi için tüketici kredisine başvurması iyi birer örnektir. Çünkü ele alınan iki durum da bireyler gelecekteki gelirlerini teminat göstererek riski göze almaktadır. Böylece kapitalist sistemin dayattığı tüketim çılgınlığını beslenirken ekonomik birimler ayakta kalabilir. Bu durum literatüre yeni yeni kazandırılan ve çalışmada borç refah kavramı olarak ele alınan kavramın doğmasına neden olur (Soederberg, 2016). Çünkü bu senaryodaki ekonomik birimlerin içerisinde olduğu durum yanılıcı bir refahtır. Borçla elde edilen ve yanılısalar içeren bu refah algısı bireylerin refah yanılıgısı içerisinde yaşamalarına neden olur.

Kredi kanalları ile borçlanmanın artması ve borç düzeninin devamlılığını sağlamak için öncelikle finansal içerilmeyi arttırıcı politikalar uygulanmaktadır. Finansal içerilme, piyasadaki tüm ekonomik birimlerin finansal sisteme erişim kolaylığını ifade etmektedir (Sarma & Pais, 2011: 613). Bu anlamda finansal içerilmenin amacı finansal kaynaklara erişimi bulunmayan nüfusu tasarruf, kredi ve ödeme gibi hizmetler ile finansal piyasaya dâhil etmektir (Morgan & Pontines, 2014: 5). Finansal içerilme kavramının amaçlarından bir diğeri artık nüfusun finansal dışlamaya maruz kalmamasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda kredi kanallarına zorunlu nedenlerle başvuran artık nüfus için finansal içerilme kavramının bir tür zorunluluk teşkil ettiği söylenebilir. Aksi durumda artık nüfusun kredi türlerinden herhangi birine başvurduğu durumda teminat gösterecek bir geliri olmadığından kredi kanallarına dâhil olamayacak ve tüketime de dâhil olamayacaktır. Bu da daha önce ele alınan kapitalist sistemin çelişisini ortaya çıkarır (Dev, 2006: 4310). Diğer yandan artık nüfus, herhangi bir finansal okur yazarlığa sahip olmadan piyasaya dâhil edilmeye çalışıldığı için bilgi asimetrisi sorunuyla mücadele etmesi gerekir. Bu sorun finansal piyasada istikrarı tehdit ettiği için çeşitli politikalarla kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır (Hannig & Jansen, 2010: 13-20). Sonuç olarak finansal içerilme, dar gelir gruplu aileler için yaratılan kredi parasını düzenleyici bir güç olarak düşünülebilir. Bu kavram, alacaklı ve borçlu ilişkisinde eşitliği amaçlamaktadır. Ama yarattığı etkiye bakıldığında az gelişmiş bölgelerde yoksulluğu arttırdığı görülür. Dolayısıyla finansal içerilme neoliberalizmin parasal ilişkilerini ifade eden bir kavrama dönüşerek borç refahı kavramını derinleştirir (Soederberg, 2016: 267-269).

Kapitalist ekonomideki borçlanma süreci farklı gelir gruplarına göre değişkenlik göstermektedir. Kredi kartının asgari tutarını ödeyemeyen bir kişinin başvurmak zorunda olduğu kredi ile mülk sahibi olabilmek için çekilen mortgage kredisi aynı kategoride değerlendirilemez (Soederberg, 2016: 121-122). Diğer yandan bireylerin yeterli tasarrufa sahip olmadığı durumda kapitalist sistemin bireyleri sürekli tüketime yöneltmesi de borçlanmayı arttırmaktadır. Bahsi geçen borçluluğun gelir gruplarına göre farklılığı kredi türlerini de çeşitlendirerek tüketici kredilerinin ikamelerini oluşturur. Tüketici kredilerinin ikamesi sayılan her bir kredi türü borç refahının bir örneğidir. Borçla elde edilen refah için kredi kartı endüstrisi, mikro-finans endüstrisi, öğrenim kredisi endüstrisi ve konut kredisi endüstrisi iyi birer örnektir. Çünkü bu kredi türleri en yaygın borçlanma türlerinden olup tüketici kredilerinin ikamesi olarak ele alınır. Çalışmanın izleyen bölümünde bu örnekler Türkiye'nin ekonomik verileri ile ele alınacaktır.

4.1. Kredi Kartı Endüstrisi

Kredi kartları, fiziki bir değeri olmamakla beraber mal veya hizmet alımı sırasında ödeme gerçekleştirmeye yarayan plastik kartlardır. ABD kredi kartının vatani olarak bilinmektedir. Bunun nedeni kredi kartının 18. yüzyıl içerisinde bu ülkede ortaya çıkmasıdır. O yıllarda bireylere nakit taşımadan alış-veriş yapma imkânı sunan kredi kartı kullanımını özendirici politikalar uygulanmıştır. Uzun yıllar özendirmelerle kartlara olan talepte artış yaşansa da 1929 krizinin etkisiyle kartlara olan talep azalmıştır. Aynı zamanda kart kullanımları için yapılan giderlerin karşılanamaması sonucunda bireylerin yaptığı kart ödemelerine faiz eklenmeye başlanır. Bir süre sonra pek çok bankanın birleşmesi ile kartların ekonomik hayattaki yerinin sağlamaştırılması amaçlanır. Bu amaç birlikte hareket eden bankalarla kısa sürede gerçekleşir (Kaya, 2009: 6-12).

Neoliberal düzende kredi kartlarının kullanım artışı yoksullukla doğrudan ilişkilendirilir. Bunun nedeni kapitalist sistemin üretkenliği arttırmasına karşılık işçilerin gelir artışının aynı oranda olmayışdır. Kredi kartlarının merkezi sayılan ABD ve kartları aktif kullanan ülkelerde bireyler büyümeyi borçlanmayla entegre bir şekilde gerçekleştirmektedir. Artık nüfusun bu sorunların üzerine enflasyonla mücadele etmesi kredi kartı kullanımını daha da arttırır. Neoliberalizmin en önemli borç sorunlarından biri olan bu durum sonucunda kredilerini ödeyemeyen artık nüfus ek iş aramaya başlar. Ek iş bulanların şanslı sayıldığı bu düzen, gelir dağılımı adaletsizliğini her geçen güç derinleştirmektedir (Traub & Ruetschlin, 2012: 3-5). Artık nüfusun toplumda daha fazla haneyi içine almasına neden olan bu durumun bir diğer nedeni de ekonomik güvencesizliğin artmasıdır. Hükümetlerin bu noktada iki çözüm politikası vardır. Bunlardan birisi artık nüfus üzerindeki söz konusu sömürünün normalleştirilmesi, diğeri artık nüfusun tüketiciye destek politikalarıyla günü kurtarmasıdır. Önerilen iki politika da artık nüfus için güvenceyi kalıcı ve gerçek manada arttırmamaktadır (Soederberg, 2016: 142-143).

Türkiye'de kredi kullanımı erken kapitalistleşen Batı ülkelerinden farklı gelişim göstermiştir. Erken kapitalistleşmiş ülkelerde önce tüketici kredileri gelişmiş ve tüketici kredilerinin dağılımını kolaylaştırmak için kredi kartlarının kullanımı genişletilmiştir. Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde ise tüketici kredilerinden önce kredi kartı kullanımı yaygınlaşmıştır (Kaya, 2009: 17). Tablo 1'de kredi kartı kullanım adedi ve tutarı yer almaktadır.

Tablo 1: Yerli Kredi Kartlarının Yurtiçi Alışverişte Kullanımları

	İşlem Adedi	İşlem Tutarı (Milyon TL)
2014	2.686.955.419	420.974,98
2015	2.891.409.734	477.426,37
2016	3.071.150.337	523.506,29
2017	3.342.000.342	590.484,60
2018	3.751.571.087	699.378,77
2019	4.208.928.855	820.234,85
2020	4.211.270.021	938.921,58
2021	5.209.663.745	1.371.982,59
2022	4.259.325.223	1.630.672,46

Kaynak: BKM, 2023.

Tablo 1'e göre kredi kartı kullanımının istikrarlı bir şekilde arttığı söylenebilir. Artışın bir nedeni işlemlerin yıllar ilerledikçe kolaylaşmasıdır. Bu kolaylık bireyleri nakit kullanımından uzaklaştırmaktadır. Bireyleri uzatılmış vadeler, puanlar ve makul faizle geri ödeme sistemiyle tanıştırmaları kart kullanımını arttırır. Türkiye'nin de bu düzene ayak uydurduğu verilerle görülmektedir. Bu durum artık nüfus ekseninde ele alındığında borç refahı kavramını güçlendirir (Soederberg, 2016: 135-136). Toplumun tüm tabakalarında tüketimi kolaylaştırması nedeniyle tüketici kredilerinden en önemlisidir. Özellikle artık nüfusun pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de en çok tercih ettiği borçlanma yöntemidir. Nüfusun bu kesiminin teminat gösterecek bir geliri olmadığından riskli grup olarak ele alınması bu durumun nedenidir. Kredinin güven unsurunu tam anlamıyla sağlayamayan artık nüfus zaman zaman kredi kartı borcunu bile ödeyemediği için yüksek faizle karşılaşmaktadır. Nüfusun güvencesizliğe itilmiş bu kesimi üzerinde stresin artması bankalara beklenenden fazla faiz geliri sağlar (Karaçimen, 2015a: 3).

Tablo 2: Türkiye’de Kredi Kartı İşlemine Uygulanacak Aylık Azami Faiz Oranı Ortalaması (%)

2018	1,93
2019	1,99
2020	1,33
2021	1,98
2022	1,71
2023 (Ocak Ayı)	1,36

Kaynak: TCMB, 2023.

Tablo 2’de Türkiye’de kredi kartlarına uygulanan azami faiz oranının yüzdesi verilmektedir. Bu verinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2020 yılında geçici düşüş yaşansa da ciddiye alınması gereken oranda olduğunu söylemek mümkündür. Tablo 1 ile beraber düşünüldüğünde kredi kartı işlem adedinin giderek artması bu faiz oranının hanehalkları üzerinde büyük bir baskı yarattığı söylenebilir. Özellikle artık nüfusun zorunlu ihtiyaçlarını bile kredi kartları ile yapması bu faiz oranını zorunlu olarak ödediği anlamına gelir. Finansal sisteme alacaklı olarak dâhil olan kesim ve aracı kurum olan bankalar ise bu düzenden düzenli bir şekilde faiz geliri elde etmektedir. Bu nedenlerle bankaların en sevdiği müşteri profiline başında artık nüfus yer alır.

Grafik 1: Türkiye’de Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödeyemeyen Kişi Sayısı (Bin kişiye Düşen)

Kaynak: TBB, 2022

Grafik 1’de Türkiye’de bireysel kredi kartı borcunu ödeyemeyen kişi sayısı ele alınmaktadır. Bu grafiğe göre bu sayı 2009 yılından beri her yıl dalgalı seyretmektedir. Bunun nedeni ekonomik kriz ve durgunluk dönemlerinde hanehalkları üzerindeki baskıdır. Örneğin 2009 yılı 2008 krizi sonrasındaki etki nedeniyle yüksektir. 2020 yılındaki ciddi düşüşün nedeni ise ekonominin daralma dönemine girdiği pandemi döneminde bireylerin sosyal hayatlarının da daralmasıdır. Çünkü Covid-19 pandemi döneminde toplumun büyük bir kısmı zorunlu ihtiyaçları için tüketim yapmıştır. Dolayısıyla söz konusu dönemde bireylerin kredi kanallarına da zorunlu ihtiyaç için

başvurduğu söylenebilir. Buradan hareketle bireylerin sosyal hayatlarıyla beraber ekonomilerinin de daraldığını söylemek gerekir. Bunun kanıtı pandeminin ekonomik etkisini görmeye devam ettiğimiz 2021 yılı verisi ile görülmektedir. Bu veri ışığında bireylerin zorunlu ihtiyaçlar için başvurulan kredi kartlarının borcunu ödeyemedikleri söylenebilir.

Veriler ve yapılan araştırmalar sonucunda her ekonomik birimin farklı amaçlarla olsa da kredi kartlarını ihtiyaçlarını karşılamak için başvurduğu yönündedir. Burada amaç bir kesim için zorunluluk, bir kesim için nakit taşıma zorluğudur. Her nedenle olursa olsun tüketim harcamalarında borçlanmayı tercih eden bireylerde artış gözlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında kredi kartlarının en yaygın borçlanma yöntemi olduğu aşikârdır. Bu kartlardan beklenen faydanın maksimum olması için kullanımında rasyonelliği sağlamış olmak gerekir. Söz konusu rasyonellik sağlanamazsa tüketici borç sarmalı içine girecektir. Bu da bankalara kazanç kapısı oluşturur. Türkiye'deki bankalar ele alındığında kredi kartlarından elde edilen gelirin büyük kısmını borcunu ödeyemeyen kişilerden elde etmektedir. Bireyler üzerinde bu şekilde baskı yaratıldıktan sonra kart kullanımı teşvik edildikçe toplumda sosyal ve ekonomik yıkım derinleşir. Bu nedenle borçla elde edilmiş refahı kontrol altına alabilmek için kredi kartları üzerinden uygulanan politikalar önemli bulunmaktadır. Bu politikalar kontrollü bir şekilde ilerlemezse borç sarmalı içerisinde olan tüm ekonomik birimler girdikleri çıkmazdan kurtulamaz (Buğday, Şener & Güzel, 2020: 1144-1145). Burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise borç refahı devletleri olarak ele alınan tüm kapitalist devletler için kredi kartlarının geçici ekonomik rahatlama sağlayan bir araç olarak kullanılmasıdır. Türkiye'de bu ülkeler arasındadır. Bu politika yoksulluğu arttırıcı bir etkiye sahiptir (Soederberg, 2016: 169).

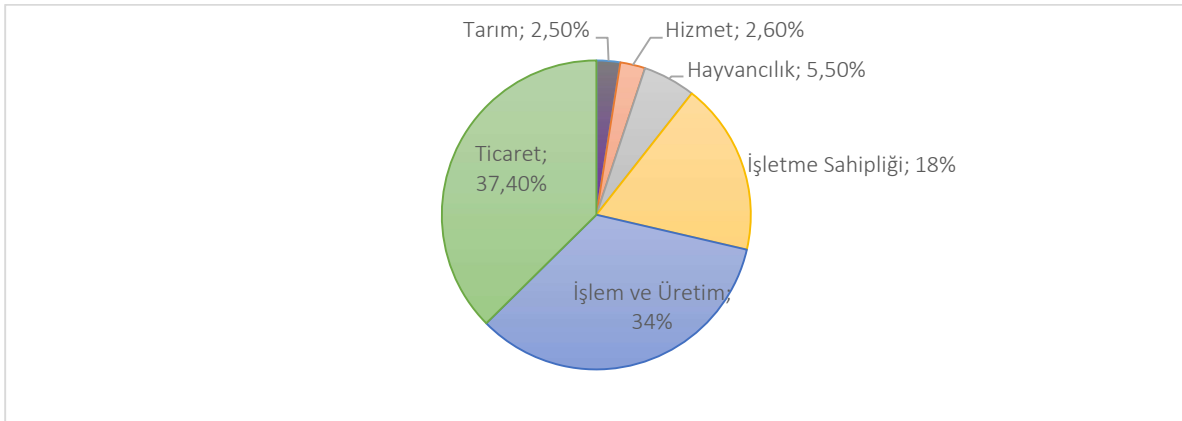
4.2. Mikro-Finans Kredisi

Mikro-finans kavramı, kayıt dışı iktisadi aktörlerin becerilerini kullanmasına ve bu sayede gelir elde etmesine olanak tanıyan finansal kuruluşların genel adıdır (Ateş & Öğütoğulları, 2012: 35). İlk örneği Bangladeş'te görülen mikro-finans'ın önce az gelişmiş bölgelerde filizlendiği görülür. Bunun nedeni nüfusun piyasa için üretim kanalında yer alamayan kesimine hitap etmesidir. Dolayısıyla mikro-finans kavramını dar gelirli bireyleri üretim kanalına dâhil etmek için oluşturulan küçük krediler olarak tanımlamak mümkündür (Seibel, 2005: 1; Sakarya, 2005: 99-100). Diğer yandan gelişmekte olan ülke kategorisinde yer alan Meksika'da bu kredi türü "Compartamos Banco" olarak bilinen kurumla gerçekleştirilir. Bu kurum ilk önce kendi kârını gözetmeden piyasaya girmiştir. Birçok kurum gibi söz konusu mikro-finans kurumu da yıllar ilerledikçe ticarileşmiştir (Soederberg, 2016: 303). Mikro-kredilerin 1990 yılında sermayeye dönüşmesi söz konusu kurumların ticarileşmesinin kanıtıdır (Seibel, 2005: 1). Burada mikro-finans kuruluşlarının kâr amacı güden ve gütmeyen olarak iki türü olduğunu belirtmek gerekir. İki amacın da yoksullukla doğrudan ilişkisi olması nedeniyle mikro kredileri sağlayan tüm kurumlar yoksulluk üzerinde etkiye sahiptir. Örneğin ticari olan yani kâr amacı güden mikro-finans kuruluşları yoksulluğu azaltmakta daha başarılı olmuştur. Bunun nedeni olarak paranın mekânsal ve zamansal dönüşümü ele alınabilir. Paranın bu şekilde dönüşmesi toplumun alt gelir grubunu üst gelir grubuyla yakınlaştırarak aynı sosyal alışkanlıklar edinmesine neden olur. Söz konusu kurumların bunu yaparken dar gelirli bireylerin finansal sisteme daha çok bağlanmasına neden olduğu belirtilmelidir (Soederberg, 2016: 314-336). Bu bağlılık küçük ölçekli ve olumlu yönleri baskın da olsa dar gelirli bireylerin borçlanması sonucunu değiştirmemektedir. Dolayısıyla mikro-krediler için risk unsuru oldukça yüksektir. Çünkü bu

kredi türü sayesinde iş hayatına giren bir bireyin öngördüğü geliri elde edememesi durumunda olumlu tüm etkiler tersine dönecektir. Dolayısıyla bireyin finansal piyasadan daha çok dışlanmasına neden olacaktır. Bu durum makro ölçekte ele alınırsa ekonomide ciddi durgunluğa neden olabilir (Ateş & Ögütoğulları, 2012: 35).

Borç refahı türleri altında ele aldığımız mikro-krediler ile işgücünü katılım teşvik edilerek yoksulluğu azaltmak amaçlanır. Çünkü piyasa ilişkilerinin derinlik kazanmasıyla neoliberal düzende bireyler ekonomik rahatlama için borçlanmayı tercih etmiştir. Artık nüfusun sisteme dâhil olabilmesi için farklı kredi türleri oluşturulmuştur. Artık nüfus mecburi nedenlerle başvurduğu bu kredileri genellikle geri ödemekte zorlanır. Bu nedenle ek iş aramak durumunda kalabilir. Bu süreçte sürekli borçlanmak zorunda kalan artık nüfus ele alındığında borçlanma sürecinin yoksulluğu olumsuz etkilediği söylenebilir (Traub & Ruetschlin, 2012: 3-5). Birkaç Avrupa ülkesinde gayri resmi bankacılık türü olarak ele alınan mikro-finans programları, ilk oluştuğu yıllarda fon açığı olan ve fon fazlası olan ekonomik birimler arasında dengeyi kurmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda kırsal bölgelerde kalkınma politikası olarak uygulanmaya başlamıştır. Resmi bankacılık hâlini 21 yüzyıla gelindiğinde alan mikro-finans kavramı Grameen Banking'in öncülüğünde profesyonel bir hâle bürünmüştür (Seibel, 2005: 1). Türkiye'de 1995 yılında uygulanmaya başlayan mikro-finans programı, pek çok kurum üzerinden uygulansa da en önemlisi Türkiye Grameen Mikrofinans Programı'dır (Kalaç, 2018: 153).

Grafik 2: Türkiye'nin 2020 Yılında Uyguladığı Mikro-Kredilerin Sektörel Dağılımı

Kaynak: TGMP, 2020: 11

Grafik 2'ye göre Türkiye'de mikro-kredilerde en çok payı %37 oranıyla ticari faaliyetler alırken ardından %34 oranıyla işlem ve üretim dilimi yer almaktadır. Söz konusu %34'lük dilimi kadınların evde işleyip sattığı ürünleri içermektedir. Bu durumda kadınlar üzerinde istihdam artırıcı bir özelliğe olduğu söylenebilir. Kadınlar üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında 2020 yılı içerisinde 64 ilde toplam 143.688.169TL'lik mikro-krediden yararlandığı raporlanmıştır (TGMP, 2020: 8). Bu kredilerin bölgelere göre farklı meblağlarda olduğu söylenebilir. Örneğin Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesi'ne oranla daha düşük bir meblağdadır (Altay, 2007: 64-65). Mikro-kredilerin küresel etkisine baktığımız zaman risk barındırır da tam bilgi sağlandığı durumda kalkınma ve büyümeye yardımcı olduğu gözlemlenmiştir (Ateş & Ögütoğulları, 2012: 35-51). Diğer yandan TGMP'nin 2021 yılı raporu

incelendiğinde, mikro kredilerin 2003 yılı sonrasında sürekli artış eğiliminde olduğu ve 2021 yılında zirve yaptığı bulgusuna ulaşılır. Aynı raporda 2003-2021 yılları arasında toplam mikro kredinin 1.246.086.875 TL'ye ulaştığı yer almaktadır. Bu veriler mikro kredilere olan talebin artış eğiliminde olduğunu göstermektedir (TGMP, 2021: 34).

Neoliberal düzenin yarattığı esneklik ve güvencesizleştirme ortamında artık nüfusun finansal piyasaya zorunlu olarak başvurduğu bilinir. Bu süreçte tüm düzenin rezervi konumunda olan artık nüfus ekonomik hayata dâhil olabilmek için mikro-kredileri kullanır. Mikro-kredilerle artık nüfus ile beraber kayıt dışı ekonomik aktörlere kendi işini kurma fırsatı yaratılır. Bu uygulamada bireylere balık tutulması öğretilmez zaten bildiği balık tutma becerisine kayık veya ağ gibi demirbaşları alma ya da kiralama imkânı yaratılarak destek sağlanır. Böylece bireyler kendi becerisini kullanarak gelir elde edebilir (Ateş & Öğütoğulları, 2012: 35). Bu noktada mikro kredilerin hibe olmadığını belirtmek gerekir. Mikro-kredilerin bu özellikleri ile yoksul kesime toplumun orta ve üst gelirli bireyelerine yaklaşma umudu verilmiş olur. Dolayısıyla mikro-krediler kapitalistleşmiş olan tüm ülkeler gibi Türkiye'de de yoksulluk azaltıcı bir politika olarak uygulanmaya başlamıştır.

4.3. Öğrenim Kredisi Endüstrisi

Teminata dayanmayan kredi türlerinin en önemlilerinden biri olan öğrenim kredileri, neoliberal dönemde eğitimin piyasalaşmasıyla büyümüştür. Kriz dönemleri sonrasında diğer kredi türleri gibi bu kredi türüne başvurularda da artış görülür (Soederberg, 2016: 173-178). Genellikle tüm kredilerin filizlenmesine neden olan ABD, öğrenim kredileri için de merkez konumundadır. ABD'de lisans programından mezun olan öğrencilerin yarısından fazlası ciddi bir borç yüküyle (25.000 dolar) karşı karşıyadır. Söz konusu borçlanma etkisi Amerikan Rüyası olarak bilinen tüketerek refaha ulaşma mantığı sonucunda gerçekleşir. Az gelişmiş ülkelerde ise eğitim için borçlanma öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleşir. Örneğin Afrikalı öğrencilerin tamamına yakını ABD'li öğrencilere benzer bir borç yüküyle karşılaşır. ABD'li öğrencilerden farkları bu kredi türüne zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için başvurularındır. Kredilere zorunlulukla başvuran öğrenciler mezun olduktan sonra borç yükünün altında ezildiği için iş piyasasında seçici olmadan düşük ücrette çalışmaya razı olur. Bu nedenle öğrenim kredilerinin vasıflı bir artık nüfus yarattığı söylenebilir (Johnson, Ostern & White, 2012: 1-3). Lisans eğitimi alan öğrenci sayısındaki artışla beraber değerlendirildiğinde vasıflı artık nüfus olarak ele aldığımız nüfusun bu kesimi mezun olunca iş garantisine sahip olamamaktadır. Bu nedenle söz konusu eğitilmiş artık nüfus vasıfsız işlerde çalışmaya razı olmak zorunda kalır. Bu da işverenlerin işgücü maliyetlerinde önemli bir azalışa neden olur. Daha öğrenciyken bu şekilde borç yükünün altına girmek zorunda olan bireyler artık nüfus içerisinde yer eder. Bu durum onların barınma ve sağlık gibi hizmetler içinde zorunlu olarak diğer kredi kanallarına başvurularına neden olur (Soederberg, 2016: 179-180). Bu yönüyle bakıldığında öğrenim kredileri, diğer kredilerdeki artışın bir unsuru olarak ele alınır. Diğer yandan öğrenim kredilerinin birçok ülkede kullanıldığı görülmektedir. Öğrenim kredilerinin bu şekilde yaygınlaşması gelişmekte olan ülkelerin de Dünya Bankası projeleri ile desteklenmesine neden olur (Salmi, 2003: 1).

Tablo 3: Türkiye’de Öğrenim Kredisi/Bursu Alan Öğrenci Sayısı

	Öğrenim Kredisi		Burs	
	2020	2022	2020	2022
Yurt İçi	1.139.292	859.479	419.135	503.254
Yurt Dışı	25.485	20.359	193	204
Toplam	1.164.777	879.838	419.328	503.458

Kaynak: MEB, 2020: 225; MEB, 2022: 229.

Tablo 3.’te Türkiye’deki burs ve kredilerin sayısı ele alınmaktadır. Öğrencilere verilen krediler göz önüne alınarak tablo ele alınmalıdır. 2020 yılı itibariyle lisans/önlisans için 550TL, yüksek lisans için 1100TL, doktora için ise 1650TL’dir. Bu kredi miktarı 2022 yılında lisans/önlisans için 850TL, yüksek lisans için 1700 TL, doktora için 2550 TL olarak güncellenmiştir (MEB, 2020: 225; MEB, 2022: 229). Kredi alan öğrenci sayısı bu meblağlar beraber düşünülünce ciddi bir borç yüküyle karşılaşılır. Tabloya göre 2022 yılında kredi alan öğrenci sayısı azalmıştır. Bu azalışın nedeni olarak pandemi sonrası dönemde uzaktan eğitime geçiş gösterilebilir. Tablodaki iki yıl için de öğrencilerin bir milyona yakınının kredilerle eğitim gördüğü söylenebilir. Bursların ise bu sayının yarısına bile ulaşamaması Türkiye’nin borç refahı kavramını öğrenim kredilerinde de içselleştirdiğini gösterir. Diğer yandan daha önce ele alınan istihdam sorununa Türkiye üzerinden bakıldığında benzer bulgulara ulaşılabilir. Çünkü işsizlik Türkiye’nin de ciddi bir sorunudur. Öyle ki pek çok iktisatçı Türkiye’nin büyüme modelini istihdam için elverişli bulmamaktadır. Türkiye’nin işgücü piyasasına bakıldığı zaman kadınların ve gençlerin söz konusu piyasaya girmekte zorlandığı görülür. Genç işsizliğin artması da eğitilmiş ve yeni mezun bireyleri umutsuzluğa ve motivasyonsuzluğa itmektedir. Bu durum da üniversite okuyan kişi sayısı artsa bile işgücü piyasasında eğitimsizliğin artmasına neden olur. Bütün bu varyantlar enflasyon ile birlikte düşünülünce yine borçlanmayı zorunlu kılan bir çıkmazdan söz edilebilir (Ünker, 2022; Işık, 2016: 143). Dolayısıyla işsizliğin kontrol altına alınmadığı durumda ve nitelikli istihdam yaratılmayan bir piyasada öğrenim kredilerinin yıkıcı bir gücü olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

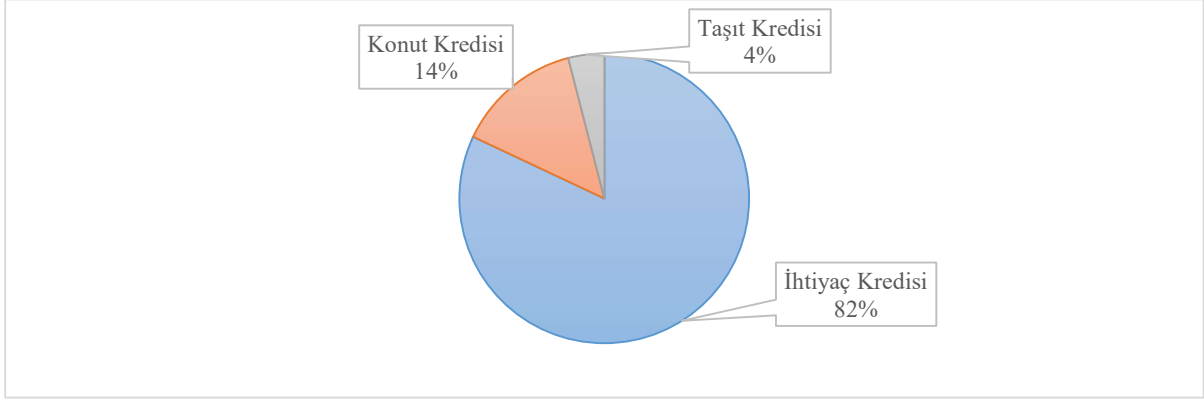
Öğrenim kredileri üzerinden bir varlığa dayalı menkul kıymetleştirme söz konusudur. Varlığa dayalı menkul kıymetleştirme kavramı, fonları yatırımcılardan öğrencilere aktaran finansal aktarım mekanizması olarak ele alınabilir. Ama burada alacaklı ve borçlu tarafa risk eşit dağıtılmaz. Bilakis varlığa dayalı menkul kıymetleştirmenin borçlu taraf üzerinde kurduğu egemenlikten söz edilir. Bunun bir nedeni geri ödeme planında sermayedarların avantajlı çıkacağı bir çizelge sunulmasıdır. Çünkü, uzun vadeli geri ödeme sağlansa da faiz oranı ciddi bir tutar ortaya çıkarır. Sermayedarlar elde ettiği faiz geliri ile yeni bir öğrenciye kredi imkânı sunarak maksimum kâr elde eder. Dolayısıyla öğrenim kredilerinin arka planı düşünüldüğünde piyasada bir varlık gibi işlem gördüğü söylenebilir. Bu nedenle borç artık metalaşmış demek yanlış bir ifade olmayacaktır. Alacaklı taraf için olumlu yönü baskın olan bu borç refahı türünün ne yazık ki borçlu taraf için bütün yanlarıyla olumlu olduğu söylenemez (Soederberg, 2016: 182-186). Bütün varyantlara ilave olarak özel üniversite sayısındaki artış ve uzun vadeli ödeme planları ile dar gelirli bireylerin eğitime erişim kolaylığı sağlanması değerlendirilmelidir. Bu durum da özendirmeyle bilinçli tüketici sayısını azaltır. Öğrenim kredisi ile varlık sahiplerine bir gelir kapısı daha doğmuş olur. Diğer kredilerden farklı olarak artık nüfusu vasıflı hâle getiren bu kredi türüyle yine yoksul kesim, borç sarmalıyla mücadele eder.

4.4. Konut Kredisi Endüstrisi

Kapitalist sistem, iktisadi aktörlerin tüketimini maksimize ederek ayakta kalır. Bu da tüketici kredilerinin farklılaşmasına neden olur. Bu kredi türleri temel ihtiyaçların hepsini kapsar (Traub & Ruetschlin, 2012: 3-5). Bireylerin barınma ihtiyacını karşılamak ve konut piyasasını canlandırmak için ortaya çıkan konut kredileri devlet destekli ilerlemektedir. Menkul kıymetleştirme politikaları olarak ele alınan bu politikaların en bariz örneği toplumun geneline sunulan devlet destekli konut kredileridir. Fakat tüm desteklere rağmen dünyanın az gelişmiş bölgelerinde konut ihtiyacı yüksek, fakat konut piyasasına talep azdır. Burada bireylerin öncelikleri ve bütçelerine göre değerlendirme yapmak gerekir. Söz konusu duruma neoliberal düzenin sunduğu çözüm dar gelirli bireylere sunulan ekstra finansmanlardır. Diğer kredi türlerinde olduğu gibi bu kredi türü de yoksul kesim için risk barındırmakta ve sermaye fazlasına yeni değerlendirme alanları açılmaktadır. Konut kredileri meblağ olarak diğer kredilere oranla daha yüksek olduğu için yoksulluk endüstrisini genişletici yanı daha fazladır (Soederberg, 2016: 341-344). Geri ödeme güçlüklerinden, güvenlik standartları düşük konut üretimine kadar bir dizi olumsuzluklar barındırır da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yoksullukla mücadele politikalarında konut edindirme yöntemini uygulamaktadır. Bu politikada amaç önce ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Diğer yandan Dünya Bankası'nın misyonları arasında yoksulluğun azaltılması ve ekonomik büyümenin sağlanması vardır. Bu amaçla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere koşullu finansman desteği sunar. Dolayısıyla finansal ve fiziki alt yapının istikrarlı bir şekilde geliştirilmesi buraya kadar bahsedilen kavramların entegre bir şekilde ele alınmasına neden olur. Çünkü böyle bir durumda konut finansmanı üzerine proje kredileri aktarılır. Bu uygulamayı benimseyen ülkeler finansal piyasayı destekleyerek kentsel ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirmiş olur (Renaud, 1999: 756-765). Küreselleşmenin finansal sistemler üzerindeki etkisiyle konut kredileri pek çok ülkede çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmeyle beraber özellikle refah devletlerinin büyümesine katkı sağlamıştır (Stephens, 2003: 1011-1012).

Küresel ölçekte 1960'lı yıllarda kullanılmaya başlanan konut finansman kredisi mortgage kredisi olarak bilinir. Bireylerin bir gayrimenkul edinmek için başvurduğu bu kredi türü Türkiye'de de uygulanmaktadır (Berberoğlu, 2009: 120-121). Mortgage kredileri hayali sermayenin bir türü olarak ele alabilir. Çünkü burada bir meta alışverişi söz konusu değil, hayali bir değer vardır. Örneğin konut kredisi ile işçiye gelecekteki gelirini teminat göstererek uzun vadeli ve makul faizle geri ödeme planı sunularak geleceği ile kumar oynaması öğretilir. Gelir tahmini ile verilen bu kredi, işsizliğe neden olabilecek herhangi bir durumda bireyi güvencesizliğe mahkûm eder (Soederberg, 2016: 350). Bu durumun en bariz örneği 2008 krizidir. Neoliberalizmin krizi olarak bilinen 2008 krizinin nedeni olan konut kredilerindeki genişleme sistemde çatlamalara neden olarak işsizlik sorunu artırmıştır (Akçay & Güngen, 2019: 76-77). İşsizlik sorunu bireylerin kredilerini ödeyememesine dolayısıyla piyasada oluşan konut kredisi balonunun patlamasına neden olmuştur. Krizi tetikleyen böyle bir durumda borçla elde edilmiş refah sonucu bireyler güvencesizliğe mahkûm olarak piyasanın tam anlamıyla dışına itilmiştir (Traub & Ruetschlin, 2012: 3-5). Türkiye'de önce kredilerin hizmet dağılımı ele alınarak konut finansman politikalarını değerlendirmek gerekir.

Grafik 3: Türkiye'de Kredilerin Hizmet Dağılım Yüzdesi (Ocak-Mart 2021)

Kaynak: TBB, 2021

Türkiye'de kredilerin hizmet dağılımını gösteren Grafik 3'teki paylara göre bireylerin yüzde 82 oranıyla ihtiyaçları için borçlandıkları görülmektedir. Daha sonra yüzde 14 ile konut kredilerinin yer aldığı görülür. Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) raporuna göre bu iki dilimdeki kredilerin yüzde 2'lik kısmını takipteki krediler oluşturmaktadır. Bu yüzdenin TL karşılığı 12 milyar olarak raporlanmıştır (TBB, 2021). Diğer yandan konut kredileri, inşaat sektörünü geliştirici bir yönü olması nedeniyle ekonomik büyümeyi etkileyen bir kredi türüdür. Bu nedenle piyasaya devlet destekli kredi teşvikleri sunulur. Tüm teşviklere rağmen oransal olarak ihtiyaç kredilerinden az olmasının bir nedeni bireylerin 2008 krizinin etkisini unutamamasıdır (Berberoğlu, 2009: 140). Diğer neden için öncelikle Türkiye'nin enflasyon ve faiz oranlarını bir arada ele almak gerekir. Söz konusu iki veri beraber ele alındığında bireylerin yararına gibi görünen konut kredisi tutarlarındaki artışın ev fiyatları artışına ulaşamadığı görülür. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse 2022 Mayıs ayında gerçekleşen kabine toplantısıyla yayınlanan 0,99 faizli konut kredisinin piyasadaki etkisi ele alınabilir. Düşük faiz kararı piyasada ev fiyatlarının fahiş tutarlara ulaşmasına neden olmuştur (TCCB, 2022; TCMB, 2022a: 1). Dolayısıyla konut kredisindeki faizler düşük olsa da bireylerin üzerindeki faydası fahiş fiyatlı evlerle sınırlanır. Böylece konut kredisi talebinde azalma yaşanır (Kömürlü & Önel, 2007: 94-96). Tüm kredilerle benzer şekilde konut kredilerine de gelir grubuna göre farklı nedenlerle başvurulur.

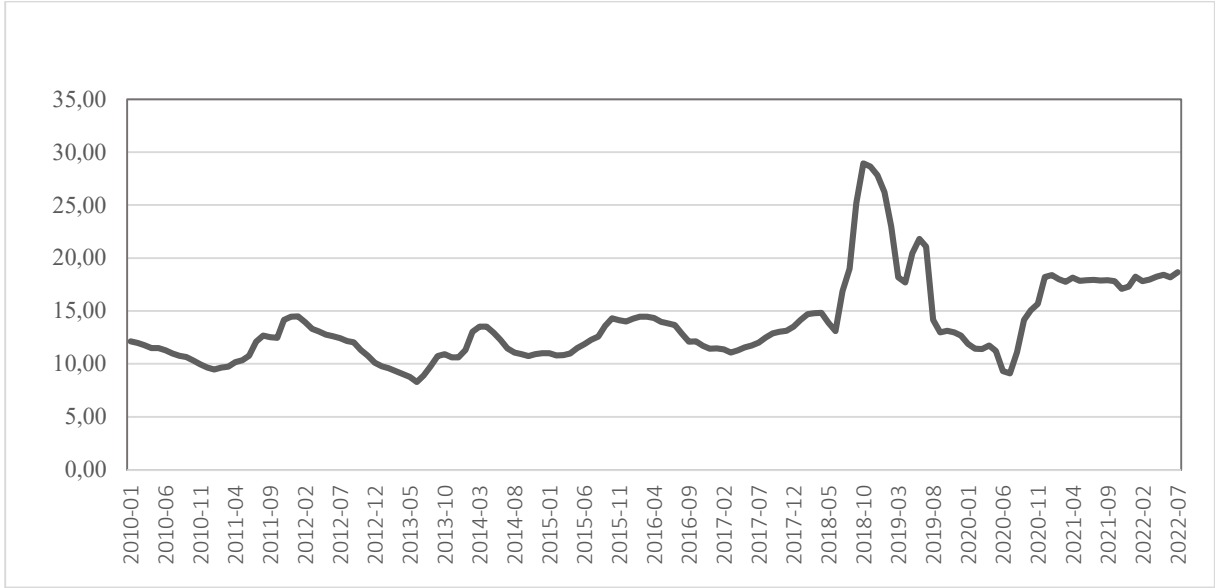
Tablo 4: Türkiye'de Gelir Durumuna Göre Tüketici ve Konut Kredisi (Milyon TL)

	0-1000 TL	1001-2000TL	2001-3000 TL	3001-5000TL	5000TL+
Mart 2020	33,123	3,622	9,770	14,673	47,134
Haziran 2020	25,832	3,826	10,478	15,179	43,097
Eylül 2020	29,616	3,300	8,575	15,143	59,987
Aralık 2020	20,295	1,312	3,698	6,151	31,134
Mart 2021	17,212	1,318	3,404	8,226	43,106

Kaynak: TBB, 2021: 4

2020 ve 2021 yılı için gelir gruplarına göre farklı meblağlarda seyreden konut ve tüketici kredileri Tablo 4'te yer almaktadır. 0-1000TL gelir grubunun kredi başvurularında görece yüksek gelirli bireylere göre daha cüretkâr davrandığı görülmektedir. Bu cüretkâr tutumun nedeni olarak nüfusun bu kesiminin kredi olmadan geçinme imkânı olmaması gösterilir. Borç yükünü arttırmak zorunda olan artık nüfus için yine güvencesizliğin arttığı söylenebilir. Her gelir grubu için bireylerin üzerinde yaratılan borç yükü ödünç alınmış finansmandan yaratılır. Ödünç alınan finans kavramı, borç refahı kavramı için bir tanım niteliği taşır. Sonuç olarak tablodan hareketle alt gelir grubundaki bireyin zorunlu olarak başvurduğu kredilere görece iyi gelire sahip bireylerin tüketim artışı için başvurduğu söylenebilir. Fakat iki durumda da bireylerin ekonomileri kırılganlaşır (Sarıöz Gökten, 2020: 241-242). Çünkü tablodaki tüm gelir gruplarının ekonomik olarak güvencede olabileceği bir geliri yoktur. Ekonomik olarak kırılgan yapıya bürünen hanehalklarının artması ekonomik sistemde sorunlara yol açarak krizleri kalıcı hâle getirebilir. Dolayısıyla kriz önleme politikalarında ekonomik istikrar ve gelir dağılımının adaleti sağlanmalıdır. Daha sonra piyasada canlılık yaratmak için bireylere tam bilgi sunularak kredilerden yararlanmaları sağlanabilir. Aksi durumda bireylerin bilinçsiz ve kontrolsüz bir şekilde yüksek risk içeren bu uzun vadeli kredilerden yararlanması ekonomik yıkımı kalıcı kılacaktır. Fakat bu olumsuzluklara rağmen pek çok ülke ekonomik büyümeyi sağlamak için bu borçlandırma politikasını uygulamaktadır. Öyle ki borç refahı devletleri de bu düzenin bir sonucudur. Türkiye 2001 ve 2008 yılları arasında bireylerin borçlanarak refaha kavuşma algısına tam anlamıyla ayak uydurmuş ve bu iki kriz arası dönemi ekonomik büyümeyle atlatabilmiştir. FED'in faiz oranlarını düşürdüğü 2001 yılı sonrasında Türkiye ekonomisi tam anlamıyla rahatlamıştır. İki kriz arasındaki bu dönemde dövizin ucuz olması ithalatı arttırmıştır (Akçay & Güngen, 2019: 237-238). Diğer yandan kredilere uygulanan faiz oranları konut endüstrisini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle faiz oranına geniş perspektiften bakmak gerekir.

Grafik 4: Türkiye'de Konut Kredilerine Uygulanan Aylık Faiz Oranı

Kaynak: TCMB, 2022b.

Grafik 4'te Türkiye'de konut kredilerinin aylık faiz oranı görülmektedir. Bu grafikte ilk göze çarpan durum faiz oranının 2018 yılında ani bir şekilde zirve yapmasıdır. 2019 yılında düşük faiz politikalarının uygulanması ile faiz baskılanmıştır. 2020 yılı ise faizin dip seviyede olması bireylerin konut talebini arttırmıştır. Daha önce değinildiği gibi bu düşük faizden sonra konut fiyatları katlanarak artmaya devam etmiştir. Fakat fiyat artışlarına rağmen bireyler düşük faizden yararlanmayı seçerek ciddi bir borç yükünün altına girmiştir. Buradan hareketle borç refahı türlerinin tamamında olduğu gibi bu kredi türünde de bireyler ihtiyaç karşılığında borçlanmaya bel bağlamıştır. Bireylerin borçlarına sadık kalmalarını dayatan kapitalist sistem aynı zamanda bireyleri piyasadaki talebi garantileyecek bir yaşam biçimine sokmuştur. Geç kapitalistleşmesi nedeniyle Türkiye söz konusu sürece sonradan müdahil olmuştur. Türkiye böylece finansallaşma sürecinde hızla ilerleyerek yükselen piyasalar ile aynı kaderi paylaşmaya başlamıştır (Sarıöz Gökten, 2020: 242-243).

Sonuç olarak finansal piyasalar, kapitalist dünya düzeninin ayakta kalması için faaliyet yürüten bir mekanizmadır. Borç refahı türü olarak ele alınan tüm kredi türleri için veriler analiz edildiğinde kredilere en çok başvuran grup emekçi kesimdir. Bu durum özellikle küresel kriz dönemlerinde arttığı için işçi hanelerinin ekonomileri daha da kırılganlaşır. Yaşam sürekli bir borçlanma, borç ödemek için çalışma faaliyetine indirgenir. Bu dönemlerde borçlanma o kadar normalleşir ki işçi sınıfı borçlanmayı ücretin ikamesi gibi değerlendirir. Özellikle uzun vadeli sunulan konut ve taşıt kredisi gibi finansman türleri güvencesizliği arttırır. Nüfusun bu kesimi kısa vadeli borçlarla ihtiyaçlarını karşılarken geleceğine borçlanmayı refah zannetmenin yanında ceplerindeki ödünç alınmış parayla saygınlık kazandığını düşünür. Ne yazık ki kredi kavramının eş anlamlıları arasında güven, saygınlık ve itibar kavramları yer almaya başlamıştır. Bu ve benzeri durumlar yoksul kesimi sosyal haklarından feragat ederek düşük ücrette çalışmaya mecbur bırakır (Karaçimen, 2015b: 91-93). Dolayısıyla sermaye piyasalarında resmi ve gayri resmi kuruluşların birlikte hareket etmesi artık nüfusu yanıltıcı bir refah içerisine iter. Çünkü bu birliktelik ile karmaşık bir ekonomik düzen yaratılmıştır (Bouman, 1977: 27).

5. Sonuç

Kapitalist sistem 1970 yılı sonrasında yoğun bir finansallaşma sürecine girmiştir. Bu süreçte para toplumu kredi toplumuna evrilmiştir. Kredi toplumunda tüketici kredilerinin ikameleri olarak birçok kredi türü yer alır. Kredilerin farklılaşarak normalleştiği borç tabanlı oluşan bu yeni düzende borçlanmanın çoğu durumda tercih olmaktan çıktığı söylenebilir. Özel olarak yaratılmış para olarak bilinen krediler, hanehalklarını borçlanmaya bel bağlar hâle getirir. Kapitalist sistemin içinde işçilerin kredilere temel ihtiyaçları nedeniyle başvurması onları daha çok güvencesizliğe iter. Neoliberalizmin birikim anlayışının eleştirilmesinin başlıca nedeni güvencesizliğin kredi kanalı ile yeniden üretilmesidir.

Sermayedarlar kapitalist sistem içerisinde sürekli kâr amacıyla etkinlik yürütür. Bu nedenle kapitalist sistemin toplumdaki tüm ekonomik birimler için farklı etkileri olsa da bir bütün olarak bakıldığında sermayedarlar hep kâr eden taraftadır. Artık nüfus ise sistem içerisinde ucuz işgücü yaratarak sermaye birikiminin bir parçası olarak yer alır. Marx'a göre üretim kanalının demirbaşı olan artık nüfusun yaşam koşulları sermaye birikiminde çelişiklere neden olur. Üretilen ürünleri karşılayacak talep bulunamamasıyla oluşan çelişki, bir şekilde artık nüfusun tüketim kanalına dâhil edilmesiyle çözümlenir. Artık nüfusun tüketime yönelecek parası ve birikimi olmadığı için nüfusun bu kesimi üzerinde borçlanmayı arttırıcı hatta özendirici politikalar uygulanır. Dolayısıyla sistemin doğurduğu sürekli tüketim algısı düşük ve orta gelirli bireylerde borçlanmayı arttırıcı etkiye neden olur. Nüfusun dar ve orta gelirli bireyleri üzerinde aldatici bir refah algısına neden olan bu durum toplumun her tabakasında borçlanmayı arttırır. "Demokratik bir güç" hâlini alan kredilerle tüketim kanalındaki her ekonomik birim için borç refahı kavramının içselleştirildiği söylenebilir. Sistemin dayattığı normaller (sürekli tüketim mantığı vb.) eskiden lüks sayılan malları ihtiyaca dönüştürmüş, ayrıca hizmet alanlarını çeşitlendirilmiştir. Tüm ekonomik birimlerin çeşitli nedenlerle farklı kredi kanallarına başvurarak borç sarmalıyla mücadele etmesi küresel ekonomik düzeni ayakta tutan bir karşıt eğilimdir. Borçlanma konusunda pek çok yaklaşıma ve çözüme zemin hazırlayan finansal sermayenin her çabası küresel kapitalizmin işleyiş ve devamlılığı açısından yaşamsal önem taşır. Bu nedenle çalışmada kapitalist sistemin genel unsurları para ve kredi temelleri üzerinden borçlandırılmaya dayandırılmıştır.

Çalışmada öncelikle finansal piyasalar üzerinden borçlanmanın nasıl gerçekleştiği ele alınmıştır. Borç refahı kavramına geniş perspektiften bakma fırsatı sunan bu yaklaşımla beraber tüketici kredilerinin ikameleri ayrı ayrı analiz edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kredi türlerine küresel bir bakış yapılarak Türkiye'nin borç düzenindeki konumu incelenmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgulara dayanarak borçla elde edilen refah algısının tüm kapitalistleşmiş ülkeler gibi Türkiye'nin de ayak uydurabildiği söylenebilir. Burada Türkiye'nin geç kapitalistleşmiş bir ülke olması nedeniyle söz konusu düzene sonradan ayak uydurduğunu belirtmek gerekir. Türkiye'nin borç düzenine tam anlamıyla ayak uydurduğu dönemin 2001 ve 2008 krizleri arası olduğu söylenebilir. 2001 krizi Türkiye ekonomisinde kırılmaya neden olduğu için bu dönem bir başlangıç olarak görülebilir. Türkiye'nin borç refahı kavramıyla tanıştığı iki kriz arası dönemde hanehalklarının ekonomilerinde de borçlanmada artış görülür. Yükselen piyasalarla aynı kaderi paylaşmaya başlayan Türkiye ekonomisinin, finansallaşma sürecinde gelişim gösterdiği söylenebilir. Diğer yandan bireylerin sosyal yaşantısında yakınlaşmaya neden olan borçluluk türleri ucuz finansman konjonktürü ile birleşince dar gelirli bireylerin

görece iyi gelirli bireyler ile tüketim yarışına girmesine neden olur. Bu noktada kapitalist toplumların genel özelliğine dönüşen borçlanarak refah elde etme metodu sistem için kırılmalılaştırıcı, çalışan sınıflar için yıkıcı sonuçlar yaratabilmektedir. Bu nedenle gelir adaletini sağlayarak ekonomik eşitliğe yaklaşmaya çalışmak daha kalıcı bir çözüm sunacağı gerekçesiyle önerilen politikalar arasında yer alır. Fakat ne yazık ki bu politikayı tam anlamıyla benimseyen kapitalistleşmiş bir ülke yoktur. Burada Werner Sombart durumu çok güzel açıklar: “Kapitalizm öncesi yaşamın temel özelliği genelde hiçbir şeyin gelip bozmayacağı bir dinlenme hâlini andıran organik yaşamıkiyle aynıdır. Bize düşense bu dinlenme hâlinin nasıl olup da tedirgin bir çırpınışa dönüştüğünü, çok uzun bir süre yerinde saymış olan toplumun birdenbire bütünüyle nasıl dinamik bir görünüme kavuştuğunu açıklamaktır. Bu dönüşümün gerçekleşmesini sağlayan ve eski dünyayı paramparça eden şey kapitalist zihniyettir. Bu günümüzde geçerli olan dolar zenginlerinden seyyar satıcıya kadar herkesin düşünce yapısını ve eylemlerini yönlendirmeye çalışan ve dünyanın yazgısını etkileyen bir zihniyettir.” (Sombart, 2017: 35). Milyonerler ve alt gelir gruplarının bu şekilde tek bir paydada birleşmesi zamanla borçlanma pastasından bir dilim almalarıyla devam eder. Bu doğrultuda kapitalist sistemin dünyanın yazgısını değiştiren yepyeni bir hâle büründüğünü söylemek yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Akçay, Ü. & Güngen, A. R. (2019). *Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş: Küresel Kapitalizmin Geleceği*. İstanbul: Nota Bene Yayıncılık.
- Altay, A. (2007). Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(510), 57-67.
- Ateş, G. & Öğütoğulları, E. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 33-54.
- Berberoğlu, M. (2009). Mortgage-İpotekli Konut Finansman-Sistemi ve Bu Sistemin Türkiye'de Uygulanabilirliği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 1(2), 119-146.
- BKM. (2023). *Yerli Kredi Kartlarının Yurt İçi Kullanımı*. 25 01.2023 tarihinde Bankalararası Kart Merkezi: <https://bkm.com.tr/yerli-kredi-kartlarinin-yurt-ici-kullanimi/> adresinden alındı.
- Bouman, F. J. (1977). Indigenous Saving and Credit Societies In The Third World - Any Message?. *Conference on Rural Finance Research* (181-219). California: Agricultural Development Council.
- Buğday, E. B., Şener, A. & Güzel, Y. (2020). Tüketicilerin Bireysel Kredi Kullanım Davranışlarının Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1130-1148.
- Dev, S. (2006). Financial Inclusion: Issues and Challenges. *Economic and Political Weekly*, 41(41), 4310-4313.
- Duman, M. Z. (2011). Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 666-700.

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi. *Fiscoeconomia*, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

- Epstein, G. (2002). *Financialization, Rentier Interests, and Central Bank Policy*. University of Massachusetts. Amherst: Department of Economics and Political Economy Research Institute (PERI).
- Hannig, A. & Jansen, S. (2010). *Financial Inclusion and Financial Stability: Current Policy Issues*. Asian Development Bank Institute.
- Hobsbawm, E. (1996). *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991; Aşırıılık Çağı*. Y. Alogan (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Işık, V. (2016). Türkiye'de Genç İşsizliği ve Genç Nüfusta Atalet. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum*, 5(11), 130-145.
- Johnson, A., Ostern, T. V. & White, A. (2012). *The Student Debt Crisis*. Washington: Center for American Progress and Campus Progress.
- Kalaç, M. Ö. (2018). Türkiye'de Mikrokredi Uygulamaları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. M. Mıynat vd. (Ed.), *Sosyoekonomik Boyutlarıyla İnovasyon* (149-159). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Matbaası.
- Karaçimen, E. (2015a). Interlinkages Between Credit, Debt and The Labour Market: Evidence From Turkey. *Cambridge Journal of Economics*, 39(3), 1-17.
- Karaçimen, E. (2015b). Tüketici Kredisinin Ekonomi Politikası: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Praksis*, (38), 71-97.
- Kaya, F. (2009). *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Koyuncu, T. (2020). Emek Değer Teorisi ve Fayda Değer Teorisinin Karşılaştırmalı Analizi. *Economics Literature*, 2(1), 20-33.
- Kömürlü, R. & Önel, H. (2007). Türkiye'de Konut Üretimine Yönelik Kaynak Oluşturma Model Yaklaşımları. *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 2(2), 89-107.
- Lapavitsas, C. (2019). *Üretmeden Kâr Etmek: Finans Hepimizi Nasıl Sömürüyor*. Y. E. Kara (Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Lazzarato, M. (2014). *Borçlandırılmış İnsanın İmali Neoliberal Durum Üzerine Deneme*. M. Erşen (Çev.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Lazzarato, M. (2015). *Borçla Yönetmek*. Ş. Çiltaş (Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Marks, K. (1986). *Kapital, Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili* (Cilt 1). A. Bilgi (Çev.). Eriş Yayınları.
- Marx, K. (2005). *Grundrisse*. London: Penguin.
- Mazzucato, M. (2019). *Her Şeyin Değeri: Küresel Ekonomide Üretenler ve El Koyanlar*. E. Soğanlılar (Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- MEB. (2020). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2019/2020*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi. *Fiscoeconomia*, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

- MEB. (2022). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/2022. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Mishkin, F. & Serletis, A. (2011). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Toronto: Pearson.
- Morduch, J. (1994). Poverty and Vulnerability. *American Economic Association*, 84(2), 221-225.
- Morgan, P. J. & Pontines, V. (2014). Financial Stability and Financial Inclusion. Tokyo: *Asian Development Bank Institute Paper No. 488*.
- Öztürk, N. (2010). Klasik ve Neoklasik İktisatta Gelir Bölüşümü. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 1-24.
- Palley, T. I. (2007). Financialization: What It Is and Why It Matters. Berlin: *The Levy Economics Institute Working Paper No. 525*, 1-31.
- Renaud, B. (1999). The Financing of Social Housing in Integrating Financial Markets: A View from Developing Countries. *Urban Studies*, 36(4), 755-773.
- Sakarya, Ş. (2005). Yerel Kalkınmanın Finansal Dinamiği: Mikro Finans ve Türkiye'deki Gelişmeler. 1. *Yerel Ekonomiler Kongresi Bildirisi* (98-107). Konya: Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF.
- Salmi, J. (2003). *Student Loans in an International Perspective: The World Bank Experience*. Washington, The World Bank.
- Sarıöz Gökten, Y. (2020). Debt and Discipline: Consumer Credits in Turkey during the 2000s. A. S. Çelem, & P. Akçagün (Ed.), *Labour in Turkey: Economic, Political and Social Perspectives* (231-245). Berlin: Peter Lang.
- Sarma, M. & Pais, J. (2011). Financial Inclusion and Development. *Journal of International Development*, 23(5), 613-628.
- Seibel, H. D. (2005). *Does History Matter? The Old and the New World of Microfinance in Europe and Asia*. Working Papers from University of Cologne. Almanya: Working Papers from University of Cologne Development Research Center.
- Simmel, G. (2004). *The Philosophy of Money*. D. Frisby, Dü., T. Bottomore, & D. Frisby (Çev.). London: Routledge.
- Soederberg, S. (2016). *Borç Refahı Devletleri "Para, Disiplin ve Artık Nüfus"*. E. Karaca (Çev.). İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Sombart, W. (2017). *Burjuva: Modern Ekonomi Dönemine Ait İnsanın Ahlâki ve Entellektüel Tarihine Katkı* (3. Baskı). O. Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Stephens, M. (2003). Globalisation and Housing Finance Systems in Advanced and Transition Economies. *Urban Studies*, 40(5-6), 1011-1026.
- Şenel, C. (2020). Banka Kredileri ve Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Uluslararası Karşılaştırmalı Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 810-825.

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi. *Fiscoeconomia*, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

- TBB. (2021). *Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri*. 03, 2021 tarihinde İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği. <https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/mart--2021---tuketici-kredileri-ve-konut-kredileri-/6001> adresinden alındı.
- TBB. (2022). *Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı*. 25.04.2022 tarihinde Türkiye Bankalar Birliği: https://verisistemi.tbb.org.tr/index.php?/tbb/report_rm adresinden alındı.
- TCCB. (2022). *Dünyanın ve Bölgemizin Sancılı Bir Süreçten Geçtiği Şu Dönemde, Türkiye Rotasından Sapmadan Hedeflerine Doğru İlerliyor*. 12.05.2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/136798/-dunyanin-ve-bolgemizin-sancili-bir-surecten-gectigi-su-donemde-turkiye-rotasindan-sapmadan-hedeflerine-dogru-ilerliyor-> adresinden alındı.
- TCMB. (2022a). *Konut Fiyat Endeksi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: Veri Yönetişimi ve İstatistik Genel Müdürlüğü Anketler ve Endeksler Müdürlüğü.
- TCMB. (2022b). *Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları*. 13.02.2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Faiz+Istatistikleri/Bankalarca+Acilan+Kredi/> adresinden alındı.
- TCMB. (2023). *Kredi Kartı İşlemlerinde Uygulanacak Azami Faiz Oranları*. 25.01.2023 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Bankacilik+Verileri/Kredi+Karti+Islemlerinde+Uygulanacak+Azami+Faiz+Oranlari> adresinden alındı.
- TGMP. (2020). *TGMP 2020 Faaliyet Raporu*. 03.09.2021 tarihinde Türkiye Grameen Mikrofinans Programı: http://www.tisva.net/flip/2020_tgmp_faaliyet_raporu.html adresinden alındı.
- TGMP. (2021). *TGMP 2021 Faaliyet Raporu*. Ankara: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı. <http://www.tisva.net/eyayin/faaliyetraporu2021.html> adresinden alındı.
- Traub, A. & Ruetschlin, C. (2012). *The Plastic Safety Net: Findings From the 2012 National Survey on Credit Card Debt of Low- and Middle-Income Households*. New York: Demos.
- Ünker, P. (2022). *Türkiye'de Sefalet Endeksi: Kriz Yıllarına Dönüş*. 10.01.2022 tarihinde DW: <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-sefalet-endeksi-kriz-y%C4%B1llar%C4%B1na-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F/a-60380596> adresinden alındı
- Wicksell, K. (1977). *Lectures on Political Economy* (L. Robbins, Dü., & E. Classen, Çev.) New York: Augustus M. Kelley.
- Zelizer, V. A. (1989). The Social Meaning of Money: "Special Monies". *American Journal of Sociology*, 95(2), 342-377.

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi. *Fiscaoconomia*, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Fiscaoconomia Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkısı: Yazarların katkısı aşağıdaki gibidir;

Giriş: 1. Yazar: %50. 2.yazar: %50.

Literatür: 1.Yazar: %80. 2. Yazar: %20.

Metodoloji: 1. Yazar: %60. 2.yazar: %40.

Sonuç: 1. Yazar: %50 2. Yazar: %50.

1. yazarın katkı oranı: %70. 2. yazarın katkı oranı: %30.

Conflict of Interest: The authors declare that they have no competing interests.

Ethical Approval: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the case of a contrary situation, Fiscaoconomia has no responsibility, and all responsibility belongs to the study's authors.

Author Contributions: author contributions are below;

Introduction: 1. Author: %50. 2.Author: %50.

Literature: 1.Author: %80. 2. Author %20.

Methodology: 1. Author: %60. 2.Author: %40

Conclusion: 1.Author: %50. 2. Author: %50

1st author's contribution rate: %70, 2nd author's contribution rate: %30.

Turkey's Experience in Debt Welfare Within the Capitalist System

Feyza Kaya, Kerem Gökten

Extended Abstract

In neoclassical and classical economics, the human model known as *homoeconomicus* is accepted. *Homoeconomicus* aims to reach the maximum level of benefit. While adopting an attitude of avoiding effort for maximum benefit, *homoeconomicus* adopts the logic of continuous consumption of the capitalist system. On the other hand, one of the aims of the capitalist system is to create persistent capital accumulation. The accumulation of capital is enhanced by mechanization and the cheap labor of the surplus population. However, if the population does not have sufficient income and leisure time, they cannot be included in the group that consumes in the market. At this point, Marx argues that the system will be blocked. This bottleneck is now resolved by directing the population to consumption through credit channels. The endless demand logic created by the system increases the demand of individuals for credit channels by turning luxury goods into needs. With this type of borrowing, individuals in the lower-income group of society gain social habits similar to those in the upper-income group. The difference is that the lower income group uses their future incomes and attains welfare obtained with debt. In the study, it is seen that low-income earners now borrow to make a living, and individuals with relatively good incomes borrow for the increase in consumption. In both cases, the fragility of individuals' economies will increase. The fact that loans make individuals' economies fragile in this way causes families at risk to face more risk in their future payments. Because in such a case, the borrower will enter a debt impasse. Therefore, the increase in economic insecurity leads to the emergence of the concept of debt welfare. Thus, borrowing takes place through the credit channels that middle and upper-income groups prefer, and individuals in the lower-income group have to apply for it. The loans, which are normalized day by day and diversified as they become normalized, are handled in different ways according to income groups and classes. Individuals can access loans through financial markets.

Borrowing occurs by transferring financial value from fund suppliers to fund demanders through financial markets. The financial market was built for economic units that want to spend more than they earn, and therefore have a shortage of funds. In this way, the economic unit with a surplus of funds receives interest income, while the economic unit with a fund deficit meets its needs at interest expense. There are borrowing channels that are handled for different purposes in every layer of society. The differentiation of creditors is proof of this situation. Credits, known as specially created money, have made households rely on consumer loans. In the capitalist system, workers are expected to pay their debts regularly, despite the precarious use of loans. This situation has led to criticism of the neoliberal understanding of accumulation.

The credit card industry, micro-finance loans, student loan industry, and housing loans are considered types of debt welfare in the study. In the study, each of these types, which are considered consumer loan substitutes, is tried to be discussed with their advantages and disadvantages. Credit cards, which are the most preferred payment tool by the surplus population, are directly associated with poverty. One reason for this association is that there

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi. *Fiscoeconomia*, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

is no need for income to be provided as collateral for credit cards. Individuals who exist only for consumption without being included in any economic security in the economic system can consume thanks to this type of borrowing. The latter situation is the feature that distinguishes this type of borrowing from other loans. The effect of the Covid-19 pandemic is essential in the evaluation made of the usage data of credit cards in Turkey. Considering the data of the year the pandemic process started in Turkey, an increase was observed in the use of credit cards. After this year, the number of individuals who could not pay their credit card debt increased. Although there are many reasons for this situation, the main reason can be shown as the increase in unemployment during the stagnation period.

Microfinance loans, on the other hand, are small loans created to include low-income individuals in production channels. For this reason, it can be considered a career acquisition policy. This type of loan is important because it includes the informal economy in the financial market. It is seen in light of the data that micro-credits are mostly applied in commercial activities in Turkey. Microfinance has been used for the products that women process and sell at home after commercial activities. Between 2003 and 2021, a total of 1,246,086,875 TL micro credits were offered to economic units in Turkey.

Student loans are created for students to finance education. Students who cannot meet the standards of these loans have to use other borrowing methods. This situation causes borrowers to be in a debt spiral. On the other hand, education loans should be considered with the unemployment problem of Turkey because this situation condemns individuals to insecurity. Education loans, which help poor individuals to receive education, when evaluated together with unemployment, increase insecurity in the educated unemployed part of the population after graduation.

Housing loans are government-supported loans offered to society. Individuals apply for housing finance, which was used on a global scale after 1960. However, the households cannot apply for housing without showing their future income as collateral. Since there is no commodity exchange in housing loans, it is considered a type of fictitious capital. As a result, the individual is offered a long-term payment plan. An individual who falls under this heavy debt burden by only estimating his future income will be doomed to insecurity if he loses his job. Low-interest policies are applied for this type of loan in Turkey. However, unfortunately, this is an illusion. Although the interest burden on economic units is extended over a period of time, the total loan is growing because of the housing bubble. The increase in the risk factor due to high housing prices reduces the demand for housing loans.

Each income group of society applies for consumer loans for different purposes. For example, individuals in the lower income group join credit channels for their mandatory needs. The middle class with relatively good incomes applies for loans to increase consumption. However, the outcome does not change in either case, since the economic conditions of individuals have become fragile. The increase in economically fragile households may cause problems in the economic system and make the crises permanent. Therefore, economic stability and ensuring justice in income distribution are included in crisis prevention policies. To stimulate the market, individuals can provide full information so that they can benefit from loans in accordance with their purpose. Otherwise, the unconscious and uncontrolled use of high-risk

Kaya, F. & Gökten, K. (2023). Kapitalist Sistem İçerisinde Türkiye'nin Borç Refahı Deneyimi.
Fiscaeconomia, 7(2), 1674-1699. Doi: 10.25295/fsecon.1265042

loans by individuals will make the economic destruction permanent. Despite these negativities, many countries apply debt welfare policies to ensure economic growth. Debt-welfare states are the inevitable result of this order. All economic units in Turkey have fully adapted to the perception of prosperity by borrowing between 2001 and 2008. For this reason, Turkey has survived the inter-crisis period with economic growth. After 2001, the FED lowered interest rates and implemented a quantitative easing policy. Under these conditions Turkish economy completely relaxed. In the period between the two crises, the cheap exchange rate increased imports. Therefore, the 2001 crisis is a historical turning point that reveals Turkey's current social and political position. Various implications can be made for this period in which Turkey is rapidly advancing in the financialization process. Almost all of these implications show that Turkey shares a similar fate with emerging markets.